

Lånord som resultat av språkkontakt - svenskan och minoritetsspråken

Posedi, Patrik

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:233627>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-29**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Patrik Posedi

Lånord som resultat av språkkontakt – svenskan och minoritetsspråken

Examensarbete

Handledare:

Ante Petrović

juli, 2021

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Språkkontakt	3
2.1. Vad är språkkontakt?	3
2.2. Vad resulterar språkkontakten i?	3
3. Lån och lånord	4
3.1. Lån – processen	4
3.2. Varför lånas ord?	4
3.3. Kodväxling	5
3.4. Andra faktorer viktiga för lån	5
4. Språken i Sverige	6
5. Språkkontakt mellan svenskan och de nationella minoritetsspråken och lånord från dem som resultat	7
5.1. Finska	7
5.2. Samiska	8
5.3. Romska	9
5.4. Meänkieli	10
5.5. Jiddisch	11
6. Avslutning	12
Litteratur	13
Sažetak	16
Abstract	16

1. Inledning

I denna uppsats utforskas hur språkkontakter mellan svenskan och olika nationella minoritetsspråk i Sverige ser ut. Närmare bestämt kommer det att beskrivas lånord från dessa fem språk som förekommer i svenskan. Först måste det dock förklaras vad precis språkkontakt är och vad för villkor måste finnas för att två språk kommer i kontakt. Förstås måste det också förklaras vad det betyder att ett språk är ett nationellt minoritetsspråk i Sverige. Trots att det saknas forskning som kartlägger lånord från minoritetsspråken, kommer det att dras några slutsatser som försöker att klargöra varför det finns lånord från dessa språk eller varför det finns en brist på dem. Det kan naturligtvis inte göras utan att det diskuteras sociala omständigheter angående varje av dessa språk. Slutligen kommer dessa språkkontakter med svenskan att jämföras mellan varandra.

2. Språkkontakt

2.1. Vad är språkkontakt?

Språkkontakt definieras som ”the use of more than one language in the same place at the same time” (Thomason 2001: 1). Med andra ord händer språkkontakt när olika språk används av talare som befinner sig på samma plats samtidigt. Denna definition bör inte förstås alltför bokstavligt. Talare behöver inte vara precis på samma plats på samma gång eftersom språkkontakt kan hända t ex på internet enligt Thomason (2001: 2-3). Dock är det mest typiskt att språkkontakt innebär kontakt mellan talare av två eller flera språk öga mot öga på ett visst geografiskt område (Thomason 2001: 3). Vidare innebär språkkontakt att språk som är i ett sådant förhållande påverkar varandra, åtminstone påverkar ett språk ett annat, så att denna påverkan leder till någon förändring i det andra språket (Thomason 2001: 10). Följaktligen är språk i kontakt intressanta inte bara för själva kontakten, utan också för vad som uppstår som resultat av en sådan relation.

2.2. Vad resulterar språkkontakten i?

Det är viktigt att påpeka att oavsett om talare i språkkontakt kan förstå varandra eller inte, kan språk i kontakt påverka varandra på olika sätt (jfr. Thomason 2001: 2). Denna påverkan kan resultera i olika förändringar i ett språk som är med i språkkontakt. Dessa kan delas in i tre grupper: kontaktinducerad språkförändring (*contact induced language change*), extrem språkblandning (*extreme language mixture*) och språkdöd (*language death*)¹ (Thomason 2001:

¹ I denna uppsats är bara det första begreppet viktigt. För en förklaring till andra två se Thomason, 2001.

10). Den första företeelsen, som betecknar förändringar i ett språk som resultat av språkkontakt, är den vanligaste följderna av språkkontakt och vad som vanligaste förändras är ordförråd, dvs. det händer lån (Thomason 2001: 10). Dessutom är dessa förändringar i grund och botten innovationer som en talare inför i sitt språk under påverkan av ett annat språk och som andra talare börjar att använda (Matras 2009: 5).

3. Lån och lånord

3.1. Lån – processen

Som tidigare nämnts är lån den vanligaste företeelse som uppkommer som följd av språkkontakt. Matras definierar lån som ”a change in the structural inventory of at least one of the languages involved, and sometimes both of them” (2009: 146). De språk som deltar i ett lån benämns med termer som betecknar deras roll i denna process. Det språk som ger ett element kallas för långivarspråk och det språk som tar emot ett element för låntagarspråk² (Mickwitz 2010: 21). Ett element som tillhör ett långivarspråk blir en del av ett låntagarspråk förstas genom bruk, men det har sitt ursprung när det ibland används av en tvåspråkig talare och sedan blir det ett element av ett låntagarspråk när andra, enspråkiga talare börjar upprepa det (Matras 2009: 147). Genom denna process kan det lånas olika element av ett språk. Enligt Thomason kan alla aspekter av ett språk vara mottagliga för lån, med det antagandet att det finns träffande omständigheter: alltså kan element av fonologi, morfologi, syntax och ordförråd lånas från ett till ett annat språk genom språkkontakt (2001: 11). Element av ordförråd som lånas från ett långivarspråk till ett låntagarspråk kallas lånord, och det är de som fokus ligger på i denna uppsats.

3.2. Varför lånas ord?

Som redan fastställts måste två olika språk komma i kontakt för att lånord kan dyka upp. Ett ord kan lånas på grund av motivation för lån. Motivationen för lån kan sammanfattas under två termer: luckor (*gaps*) och prestige (*prestige*) (Matras 2009: 149). En lucka är en brist på ett ord eller något annat element av ett ordförråd som en talare lägger märke till bara när hen tar med i beräkning ett annat språk som har det (Matras 2009: 149). De ord som vanligtvis lånas för att fylla luckor är kulturella lånord (Matras 2009: 150). Specifika kulturella begrepp är alltså de som lånas för att fylla luckor, vilket naturligtvis är följdriktigt, eftersom varje språk har ord för saker som är specifika till dess kultur. Å andra sidan behöver ett lån inte vara motiverat av att

² De engelska termerna är *donor language* och *recipient language* (Matras 2009: 146).

något lexikalt element inte finns. Med prestige är det tvärtom. Det finns redan ett element som har samma betydelse som det nytulnade ordet, men det lånas ändå på grund av att det språk som det lånas ur anses ha mer prestige (Matras 2009: 150). Man vill ha ord från det mer prestigefyllda språket för att få respekt och en bättre ställning eftersom ett språk som anses ha mer prestige vanligast är ett dominant och mäktigt språk, trots att det inte behöver vara så eftersom olika sociala grupper har olika föreställningar om vad som är prestigefyllt (Matras 2009: 150–151).

3.3. Kodväxling

Förutom luckor och prestige finns det också ett tredje sätt på vilket lånord kan komma in i ett språk. Det är vad Matras kallar för kognitivt tryck (*cognitive pressure*) som uppstår när ”it is inconvenient to maintain the separation of the two languages” (Matras 2009: 152). Närmare bestämt är kognitivt tryck ett resultat av en tvåspråkig talares språkkonflikt³ (jfr. Matras 2009: 152). I förhållande till detta är *kodväxling* väldigt viktig för lån. Matras definierar kodväxling som ”the alternation of languages within a conversation” (2009: 101). Denna växling kan hända inom en mening eller mellan meningar (Thomason 2001: 262). Ett ord som används på grund av kodväxling och följaktligen kognitivt tryck kan bli ett lånord om enspråkiga talare börjar använda det (Matras 2009: 147).

3.4. Andra faktorer viktiga för lån

För lån är andra faktorer också viktiga som inte bara är språkliga, utan också utomspråkliga, som den redan nämnde prestigen, nämligen: ”the duration and intensity of cultural contact, the roles and status of the participating languages, language attitudes, and the degree of institutional support enjoyed by the languages” (Matras 2009: 154). Angående intensitet av språkkontakt hävdar Thomason att med en mer intensiv kontakt finns det en starkare möjlighet till lån, men att intensitet också påverkar vilka element lånas, med ord som de lättaste elementen att låna och strukturer som de svåraste (2001: 69). Det finns alltså inte bara språkliga anledningar till lån, utan den breda sociala situationen spelar också en roll.

Ett av sådana förhållanden är attityder, som tidigare nämnts. En attityd inom språksociologi definieras som ”en benägenhet att konsekvent reagera gillande eller ogillande mot en viss

³ Luckor och prestige kan också anses som resultat av konflikt mellan två språk hos en tvåspråkig talare eftersom en talare måste vara tvåspråkig eller i alla fall ha en viss förståelse för ett annat språk för att inse skillnader mellan två språk vilka både lånord som fyller luckor och ord som lånas på grund av prestige beror på (Matras 2009: 152).

företeelse” (Fishbein och Ajzen 1975, refererad i Einarsson 2004: 203). Med företeelse inbegrips personer, grupper, språk osv. (Einarsson 2004: 203). En oundgänglig del av attityder är självklart olika föreställningar någon har om en företeelse. Dessa föreställningar kan vara baserade på fakta eller på felaktiga information, i så fall är attityder bara stereotyper (Einarsson 2004: 204). Dessutom är det viktigt att notera att det ibland är omöjligt att hålla isär attityder emot ett språk och attityder emot den eller dem som använder det, så ”attityder mot ett visst språk är t.ex. ofta i själva verket attityder mot folket som talar det” (Einarsson 2004: 204). Vidare kan attityder vara barriärer eller främjare för språkliga förändringar under påverkan av språkkontakt (Thomason 2001: 96). Med andra ord kan attityder underlätta eller göra det svårare att något element av ett språk i kontakt lånas, så t.ex. om ett språk ses negativt av talare av ett annat språk som är i kontakt med det första språket, skulle det vara svårare att låna något ord ur det första språket till det andra språket. I samband med detta beror också prestige som motivation för lån på attityder, med ett majoritetsspråk som vanligtvis anses mer prestigefyllt än ett minoritetsspråk (jfr. Matras 2009: 151).

4. Språken i Sverige

I Sverige talas många olika språk med svenska som nationalspråket, huvudspråket⁴ och majoritetsspråket (ISO 2020a). Närmare bestämt är svenskan det språk som används av de flesta som bor i Sverige och som förknippas med Sverige i första hand. Att svenska är huvudspråket betyder att det också talas andra språk i Sverige som inte är ledande. Enligt ISOs uppskattning (2020a) talas det ungefär 200 olika språk i Sverige, förstås varierar antal talare av dessa språk avsevärt (ISO 2020a). Att svenska har majoritetsspråksstatus innebär vidare att det också finns språk som har minoritetsspråksstatus. Ett minoritetsspråk definieras som ett ”språk som i ett flerspråkigt samhälle används av en språklig minoritet” (ISO 2020a). Enligt språklagen, som är den lag som definierar språks ställningar i Sverige, finns det fem språk⁵ i Sverige som har status av ett officiellt minoritetsspråk: finska, jiddisch, meänkieli, romska och samiska (ISO 2020b). Sverige har fem minoritetsspråk sedan 1999 när fem grupper fick status av nationella minoriteter och med detta blev deras språk nationella minoritetsspråk i Sverige

⁴”I svensk lagstiftning används inte termen officiellt språk, utan istället anges i språklagen från 2009 att svenskan är huvudspråk. Det innebär att svenskan är samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden.” (ISO 2020a)

⁵ Ibland talas det om sex nationella minoritetsspråk i Sverige eftersom det svenska teckenspråket är likställt med de officiella minoritetsspråken i lagen, men det har inte status av nationellt minoritetsspråk (ISO 2020b).

(Parkvall 2019: 11). Dessa har fått denna status eftersom ”de har talats under så lång tid i Sverige att de anses utgöra en del av det svenska kulturarvet” (ISOF 2020a).

5. Språkkontakt mellan svenskan och de nationella minoritetsspråken och lånord från dem som resultat

I denna del av uppsatsen redogörs det för hur språkkontakten ser ut mellan svenskan och varje av de nationella minoritetsspråken. Innan språkkontakten beskrivs är det viktigt att betona att denna uppsats studerar de lån där de nationella minoritetsspråken är långivarspråken och svenskan är låntagarspråket.

5.1. Finska

Det finska språket har en speciell ställning i Sverige eftersom det inte bara är ett nationellt minoritetsspråk, utan också nationalspråket i Finland, som ligger bredvid Sverige och som Sverige har haft långvarigt förhållande med. Följaktligen har dessa två språk haft en långvarig språkkontakt. För att vara mer exakt, har finska ”använts i Sverige så länge som Sverige funnits” (Minoritet.se 2017). Ytterligare var finska, tillsammans med svenska, ett av de två största språken i Sverige i ungefär 600 år (Larsson 2014: 100) när Finland var en del av det svenska kungariket. Dock slutar inte deras språkkontakt 1809, när Finland blev en del av Ryssland, eftersom dessa länder var i nära sammanhang genom handel (Huss 1998: 77) och eftersom ”gränsen mellan Sverige och storfurstendömet Finland inte följde språkgränsen” (Larsson 2014: 100).

Det finns alltså två skäl av svensk-finsk språkkontakt: nära kulturella förhållanden mellan Sverige och Finland och finsk invandring till Sverige. Finnar flyttade till Sverige inte bara före 1809, utan också under den andra delen av 1900-talet (Minoritet.se 2016). Dock hindrades svensk-finsk språkkontakt av Sveriges assimilationspolitik. Trots att finnar bott i Sverige långt före 1700-talet och inte haft mycket kontakt med svenskar, tvingades de att lära sig svenska av den svenska staten då (Huss 1998: 78). Dessutom anses finska som ett politiskt hot efter 1809, så stark försvenskning började utföras hos finnar som bodde i Sverige (Huss 1998: 80). Situationen för sverigefinnar, tillsammans med de andra nationella minoriteterna, blev bättre under den andra delen av 1900-talet och senare efter att Sverige blev medlem i EU och de erkändes som en nationell minoritet (Boyd 2007: 150–151). Vidare är finnar i Sverige väldigt passionerade om sin kultur och sitt språk i motsats till andra minoritetsgrupper (Huss 1998: 94), vilket kanske är skäl till att finskan är bevarad i Sverige idag. Det var det tredje största språket i Sverige 2015 (ISOF 2020a) trots att antal talare minskar idag (Parkvall 2019: 39).

Alla dessa utomspråkliga faktorer påverkade språkkontakten och följaktligen lånprocessen. Det finns emellertid lånord från finska. Enligt Bergman är det äldsta finska lånordet i svenskan *pojke*⁶, som kommer från finska *poika* och dök upp i svenskan under 1500-talet (1971: 54). Bergman räknar upp några andra ord som lånas ur finska: *pjäxa*, *känga*, *kont*, *kappe* osv. Det finns inte många fler lånord förutom dessa och ”åtskilliga fennicismerna tillhör starkt vardagliga eller slangartade stilsnitt” (Bergman 1971: 54). Vidare är det svårt att precisera hur och var dessa lånord kom in i svenskan eftersom möjliga kontaktområdena varit flera (Larsson 2014: 105). Man kan inte heller veta precis varför dessa ord lånades, men vissa slutsatser kan dras. Om det antas att finska inte ansågs prestigefyllt⁷ för det mesta den var i kontakt med svenskan, kan finska lånord analyseras som resultat av antingen fyllning av luckor eller av kodväxling. Till exempel lånades det finska ordet *sauna* 1962 enligt Svensk ordbok (SO), trots att dess synonym *bastu* har funnits i svenskan sedan 1600-talet. Så *sauna* kan vara ett resultat av kodväxling eller kanske det lånades eftersom det är ”ett fashionabelt ord”, som Matras använder för lånord som kommer ur minoritetsspråk eller ett språk som talas av en marginaliserad grupp (2009: 151). Å andra sidan är ordet *kont* ett exempel på ett ord som fyllt en lucka. Enligt Bergman är *kont*, som kommer från finskans *kontti*, ”en representant för den finska näverkulturen” (1971: 54), och som sådant är detta ord ett bra exempel på kulturspecifika ord som lånas eftersom det inte finns något motsvarande ord i det språk som lånar det, dvs. det finns en lucka.

5.2. Samiska

Ett minoritetsspråk med vilket svenska också varit i en lång kontakt är samiska. Bättre sagt handlar det om de samiska språken eftersom det finns nio samiska språk, dvs. samiska är en term som omfattar nio varianter som talas av samisk befolkning och dessa varianter skiljer sig åt fonologiskt och morfologiskt (Svonni 1998: 23). Dessa språk talas huvudsakligen inom Sápmi, som är det område där samer traditionellt bott. Sápmi är inte bara en del av Sverige, utan det utsträcker sig också till ett stort område vars delar tillhör till Norge, Finland och Ryssland (Svonni 1998: 22). Den del där flest samer bor i Sverige idag är Lappland. Vidare har de samiska språken en speciell ställning i svensk lag. De har både nationell

⁶ Många av lånorden som diskuteras i denna uppsats har gått igenom anpassning till svenska, men det är utanför det ämnesområde som behandlas här.

⁷ Minoritetsspråken ansågs inte prestigefyllda i Sverige genom historia av olika anledningar, men kanske den viktigaste är att svenskan har varit majoritetsspråket och som sådant hade mest prestige (jfr. Norrby 2008: 64).

minoritetsspråksstatus och är urfolksspråk eftersom samer erkändes som ett urfolk i Sveriges grundlag (ISOF 2020c). Enligt detta kom svenskan först i kontakt med de samiska språken när skandinaver flyttade till områdena som är dagens Sverige och tog över dem. Enligt Svonnie (1998: 22) hände detta förmodligen för mer än ett tusen år sedan, men en mer intensiv kontakt började bara från 1800-talet på grund av industrialisering. Denna period av mer kontakt med svenskar var emellertid inte väldigt bra för de samiska språken. Först genomfördes segregationspolitik mot samer (Boyd 2007: 145) och sedan ville samer försvenskas, dvs. assimileras av svenska regeringen (Sametinget 2021). När detta gällde fick samiska inte talas på skoltid och samer kunde inte ha undervisning på och i samiska (Sametinget 2021). Trots att språklig assimilering av samiskan inte hände i de flesta fallen (Hyltenstam, Stroud och Svonni 1999: 41), har bruket av samiskan minskats under de senaste decennierna i många olika områden (Svonni 1998: 47). Vidare är alla samiska språk hotade eftersom det inte finns väldigt många talare av dem på grund av svenskans roll som huvudspråk (Samer.se (a) u.å.).

Trots att samiskans ställe i språkkontakten med svenskan var oförmånligt och svagt, finns det samiska lånord i svenskan som är bevis på språkkontakten. Dock finns det bara några sådana ord, t.ex.: *pulka*, *jokk*, *vaja* och *härk* (ISOF 2021a). Närmare bestämt dyker ordet *pulka* troligen upp i svenskan eftersom det är ett ord som betecknar något som är specifikt för den samiska kulturen. Med andra ord fanns det en lucka i svenskan eftersom det inte funnits ett ord med samma betydelse som *pulka*: ”samisk åksläde; båt-formig transportsläde; flat-bottnad plast-kälke utan medar för små-barn” (SAOL). Detta ord har funnits i svenskan sedan 1670 (SO), vilket innebär att språkkontakten mellan dessa två språk var stark nog redan då för att talare kunde inse att samiskan har ett ord som svenskan inte har. Å andra sidan kan ordet *jokk* vara resultat av en lucka, kodväxling eller något annat. Ordet kom till svenskan 1930 och är en synonym till *fjällbäck* (SO), men enligt SAOL används *jokk* för att beteckna fjällbäckar särskilt i Lappland. Kanske det mest rimligt är att *jokk* lånas eftersom det är ett fashionabelt ord och eftersom det har olika pragmatiska konnotationer (jfr. Matras 2009: 151) som ordet *fjällbäck* inte har. Ett annat sätt på vilket samiska ord kommit in i svenskan är ortnamn. Några ortnamn i Lappland har försvenskats, men några är fortfarande samiska ord, som t ex Kebnekaise, Kvikkjokk och Vuoggatjålme (Samer.se (b) n.å.).

5.3. Romska

Det romska språket, eller romani chib, romani, romanes, är det språk som talas av romer, både i Sverige och över hela världen. Dock är detta språk inte detsamma i hela världen – det finns så många olika varianter eller dialekter av romska eftersom romer lånat flera element från olika

språk i länder där de bosatte sig (ISOF 2021b). De kom till Sverige under 1500-talet, så romani talades säkerligen i Sverige i början av 1500-talet (Fraurud och Hyltenstam 1999: 268). Vidare hade romer varit diskriminerade på grund av deras livsstil och språk, så att ”å ena sidan alltid interagerat [de] med omgivande befolkningar, å andra sidan alltid levt avskilda från dessa befolkningar” (Fraurud och Hyltenstam 1999: 243). I Sverige hade det varit olika diskriminerade lagar mot romer: under en del av 1600-talet utvisades de, senare kunde de inte röra sig fritt, vilket var en viktig del av deras livsstil, deras barn kunde inte gå i skolan osv, men situation blev småningom bättre efter 1950 (ISOF 2020d).

På grund av alla dessa negativa attityder till romer och följaktligen det romska språket och eftersom antalet talare av romska inte varit väldigt stort i motsats till antalet talare av svenska (jfr. ISOF 2020d), har språkkontakten mellan dessa två språk inte varit väldigt intensiv. Sålunda finns det inte många romska lånord i svenskan. Enligt Fraurud och Hyltenstam är lånord från romska företrädesvis slangord som t ex *haja*, *lattjo*, *kirra*, *pröjsa*, *sjucker*, *tji*, medan några är nu vardagliga ord som t ex *tjej*, *jycke* och *vischan* (1999: 243). Synonymer till dessa tre ord hade funnits i svenskan innan dessa romska ord lånades. Följaktligen är det inte sannolikt att de lånades på grund av luckor, eller på grund av prestige eftersom romska inte hade hög status mellan svenskar, som tidigare nämnts. Vad som är mer sannolikt är dock att dessa lånades för slangens skull. För att vara mer exakt, kan ord lånas för att språkbruket i vilket de används, särskilt slang, skulle anses annorlunda från det dominanta språkbruket (jfr. Thomason 2001: 84). Sålunda har dessa romska ord värde för användare av slangen, dvs. de är prestigefyllda i detta fall just för att allmänna attityder anser dem vara utan prestige, vilket Labov kallar *dold prestige* (eng. *covert prestige*) (se Labov, 2006). Några romska lånord började dock användas utanför slangen sedan.

5.4. Meänkieli

Meänkieli är ett språk som traditionellt talats i Tornedalen. Det förekom efter 1809 när Sveriges rikedom förlorade Finland, vilket innebar att finnar inte kunde röra sig fritt mellan gränsen och följaktligen stannade ett stort antal finnar i Tornedalen, som fortfarande var svenskt (Hyltenstam 1999: 98). Där utfördes en väldigt stark försvenskningsspolitik som påverkade den variant av finskan som talats där innan 1809, så att den började anses som en ny variant av finskan – tornedalsfinska – och senare med ständig förändring av denna variant fick den ett nytt namn – meänkieli, men några betraktar att den bara är en dialekt av finskan (Hyltenstam 1999: 98-100). Vidare ansågs meänkieli som oviktig, oren, outvecklad, omodern osv (Lainio 1999: 160), inte bara hos svenskar men också hos tornedaler (Hyltenstam 1999: 130). I samband med

den s.k. halvspråkighetsdebatten i Sverige⁸ ledde detta till att meänkieli förlorade många talare, så idag har den cirka 50 000 talare i Sverige (Parkvall 2015, refererad i ISOF 2020f).

På grund av alla dessa utomspråkliga faktorer var troligen inte språkkontakten stark nog, så att meänkieli inte kunde påverka svenskan, men i andra riktningen påverkades meänkieli väldigt mycket av svenskan. Följaktligen finns det inte något lånord från meänkieli i svenskan, dvs. det finns ingen litteratur som skulle påstå att några svenska ord kommit från meänkieli, men troligen finns det något lånord i svenska dialekter som har varit i en starkare kontakt med meänkieli. Dessutom finns det inte många ord som svenskan kunde utlåna ur meänkieli eftersom meänkieli har sitt ursprung i finskan, med vilket svenskan var i kontakt ännu tidigare, före kontakten med meänkieli. Dessutom, på grund av att svenskan påverkade meänkieli på ett stort sätt, kan en säga att dessa lånade element redan funnits i svenskan.

5.5. Jiddisch

Jiddisch är ett germanskbaserat språk med hebreiska/arameiska, romanska, slaviska och andra drag som talas av judar (Boyd och Gadeli 1999: 306). Judar kom till Sverige under ungefär tre historiska perioder, först under 1700-talet, när de inte kunde bosätta sig utan att tvingas att bli kristna (Boyd och Gadeli 1999: 312). Senare hade de fortfarande inte många rättigheter och kunde bosätta sig bara i några städer, men den svenska staten ville försvenska dem (ISOF 2020e). Jiddischtalande barn kunde inte tala jiddisch i skolan eller få undervisning i jiddisch och följaktligen talades den bara hemma både av barn och vuxna, vilket fortfarande är fallet trots att jiddisch fått många rättigheter som minoritetsspråk (ISOF 2020e). Jiddisch hade inte många talare i Sverige genom historia och idag är den det minsta nationella minoritetsspråket i Sverige med 250–1500 talare, vilket betyder att jiddisch i Sverige är hotad (ISOF 2020e).

Dessa sociala omständigheter påverkade jiddisk-svensk språkkontakt utan tvivel. Det har funnits och fortfarande finns språkkontakt mellan jiddisch och svenska, men det är inte intensiv nog för att ha inflytande på svenskan. Detta leder till att det inte finns något jiddiskt lånord i svenskan, verkar det. Om det finns, är de säkert ord som man inte använder varje dag. Ett språkligt skäl till detta är kanske också att jiddisch är ett tyskbaserat germanskt språk, så många lika ord finns i tyskan, varifrån svenskan lånade många ord. Det germanska ursprunget av jiddisch innebär också att svenska och jiddisch är nära släkt, så de har många lika element. Dock finns det ord i svenskan med jiddiskt ursprung, som t ex *bagel*, men det kom till svenskan

⁸ Den halvspråkighetsdebatten i Sverige var en debatt om de förmenta negativa kognitiva effekter tvåspråkighet har för barn (jfr. Hyltenstam 1999: 130).

genom engelska, så det vittnar om engelsk kontakt med jiddisch och svensk kontakt med engelska.

6. Avslutning

Språkkontakt är en komplex process som består av olika aspekter på vilka det beror vad som kommer att hända som resultat i en situation där två eller flera språk påverkar varandra, eller bara ett språk har inflytande över ett annat. En möjlig följd av språkkontakt är lån av ord. Ord lånas ur ett språk av olika skäl, både språkliga och utomspråkliga. Det är förstås viktigt att någon som är med i språkkontakt åtminstone delvis kan båda språk som är i kontakt eftersom man måste inse skillnader mellan två språk som kunde ledda till lån. På grund av detta är kodväxling en fruktsam orsak till lån, men luckor i ordförrådet och prestige kan båda spela en roll i denna process. Vidare är prestige nära kopplad till attityder man har gentemot talare av ett språk och följaktligen talares språk. Precis detta är anledningen varför minoritetsspråken inte påverkat svenskan i hög grad, medan de har påverkats mycket av svenskan. Från början av deras kontakt med svenska har svenska varit majoritetsspråk och språk som haft hög status hos både svenskar och talare av dessa fem språk. Dessutom har stark försvenskningpolitik under 1800- och 1900-talet påverkat språkkontakt med dessa språk, så att svenska var det starkaste språket i Sverige.

Det finns emellertid lånord i svenskan från dessa språk. Först och främst är de flesta sådana lånorden från finskan. Förklaringar till detta är att finskan har haft en längre kontakt med svenska än dessa andra språk, att finskan hade och fortfarande har fler talare i Sverige än andra minoritetsspråk och att det hade en bra ställning innan 1809. Svenska kontakter med andra nationella minoritetsspråk är sådana att dessa språk inte var starka nog att påverka svenskan märkbart. Romska hade något inflytande över svenskan genom slang medan kontakter med jiddisch och meänkieli inte påverkade det svenska ordförrådet alls. Slutsatsen blir att väldigt många faktorer har inflytande över språkkontakt och följaktligen lån, men kanske det mest viktiga är utomspråkliga omständigheter.

Litteratur

- Boyd, Sally. 2007. "Communication and Community: Perspectives on Language Policy in Sweden and Australia since the Mid-1970s." I Pauwels, Anne., Winter, Joanne. och Lo Bianco, Joseph. (red.) *Maintaining Minority Languages in Transnational Contexts*. New York: Palgrave Macmillan, ss. 141-179.
- Boyd, Sally. och Gadeli, Karl Erland. 1999. "Vem tillhör talgemenskapen? Om jiddisch i Sverige." I Hyltenstam, Kenneth. (red.) *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv*. Lund: Studentlitteratur, ss. 299-328.
- Bergman, Gösta. 1971. "Svenska lån från danskan, norskan och finskan." I *Sprog i Norden 1971*, ss. 49-55. Hämtat 7 juli 2021, <https://tidsskrift.dk/sin/article/view/17840>.
- Einarsson, Jan. 2004. *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Fraurud, Kari. och Hyltenstam, Kenneth. 1999. "Språkkontakt och Språkbevarande: romani i Sverige." I Hyltenstam, Kenneth. (red.) *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv*. Lund: Studentlitteratur, 241-298.
- Huss, Leena. 1998. "Finnish in Sweden." I Ó Corráin, Ailbhe. och Mac Mathúna, Séamus. (red.) *Minority Languages in Scandinavia, Britain and Ireland*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Celtica Upsaliensia, ss. 77-102.
- Hyltenstam, Kenneth. 1999. "Begreppen språk och dialekt – om meänkielis utveckling till eget språk." I Hyltenstam, Kenneth. (red.) *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv*. Lund: Studentlitteratur, ss. 98-137.
- Hyltenstam, Kenneth., Stroud, Christopher. och Svonni, Mikael. 1999. "Språkbyte, språkbevarande, revitalisering. Samiskans ställning i svenska Sápmi." I Hyltenstam, Kenneth. (red.) *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv*. Lund: Studentlitteratur, ss. 41-97.
- Institutet för språk och folkminne (ISOF). 2020a. "Språken i Sverige." <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-flersprakighet/spraken-i-sverige>. [10 juli 2021]
- Institutet för språk och folkminne (ISOF). 2020b. "Språklagen." <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-sprakpolitik-och-spraklagar/spraklagen>. [10 juli 2021]

- Institutet för språk och folkminne (ISOF). 2020c. ”Samiska.” <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nationella-minoritetsprak/samiska>. [13 juli 2021]
- Institutet för språk och folkminne (ISOF). 2020d. ”Romska.” <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nationella-minoritetsprak/romska>. [14 juli 2021]
- Institutet för språk och folkminne (ISOF). 2020e. ”Jiddisch.” <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nationella-minoritetsprak/jiddisch>. [14 juli 2021]
- Institutet för språk och folkminne (ISOF). 2020f. ”Meänkieli.” <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nationella-minoritetsprak/meankieli>. [14 juli 2021]
- Institutet för språk och folkminne (ISOF). 2021a. ”De samiska språkerna.” <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nationella-minoritetsprak/samiska/de-samiska-spraken>. [13 juli 2021]
- Institutet för språk och folkminne (ISOF). 2021b. ”Det romska språket.” <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nationella-minoritetsprak/romska/det-romska-spraket>. [14 juli 2021]
- Labov, William. 2006. *The Social Stratification of English in New York City*. 2. uppl. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lainio, Jarmo. 1999. ”Språk, genetik och geografi – om kontinuitetsproblematiken och debatten om finska som minoritetsspråk.” I Hyltenstam, Kenneth. (red.) *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv*. Lund: Studentlitteratur, ss. 138-204.
- Larsson, Lars-Gunnar. 2014. ”Finska lånord och dåligt öl.” *Slovo. Journal of Slavic Languages, Literatures and Cultures*. No. 55, ss. 100–109. Hämtat 7 mars 2021, Institutionen för moderna språk. https://www.moderna.uu.se/digitalAssets/591/c_591530-1_1-k_13_larsson.pdf.
- Matras, Yaron. 2009. *Language Contact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mickwitz, Åsa. 2010. *Anpassning i språkkontakt: Morfologisk och ortografisk anpassning av engelska lånord i svenskan*. Diss. Helsingfors Universitet. Helsingfors: Nordica vid Finska, finskugriska och nordiska institutionen.
- Minoritet.se. 2017. ”Finska språket i Sverige.” <https://www.minoritet.se/finska-sprak-et-i-sverige>. [13 juli 2021]

- Minoritet.se 2016. "Sverigefinnarnas historia." <https://www.minoritet.se/jord-och-bergsbruk-lockade-till-invandring>. [13 juli 2021]
- Norrby, Catrin. 2008. "Swedish Language Policy: Multilingual Paradise or Utopian Dream?" i Warren, Jane och Benbow, Heather Merle. (red.) *Multilingual Europe: Reflections on Language and Identity*. Cambridge Scholars Publishing, ss. 63 -76. Hämtat 11 juli 2021, ResearchGate.
https://www.researchgate.net/publication/274671548_Swedish_Language_policy_Multilingual_Paradise_or_Utopian_Dream.
- Parkvall, Mikael. 2019. *Språken: Den nya mångfalden*. Stockholm: Makadambok. Hämtat 10 juli 2021, Riksbankens Jubileumsfond. https://www.rj.se/globalassets/rj-arsbocker/rj2019-2_spraken_den_nya_mangfalden.pdf.
- Samer.se. (a) u.å. "Hotade språk." <http://samer.se/2739>. [13 juli 2021]
- Samer.se (b) u.å. "Samiska ortnamn - pusselbitar till historien." <http://www.samer.se/3267>. [13 juli 2021]
- Sametinget. 2021. "Språkpolitik." <https://www.sametinget.se/1055>. [13 juli 2021]
- Svenska akademiens ordlista (SAOL). <https://svenska.se/saol/>.
- Svensk ordbok (SO). <https://svenska.se/so/>.
- Svonni, Mikael. 1998. "Sami." I Ó Corráin, Ailbhe. och Mac Mathúna, Séamus. (red.) *Minority Languages in Scandinavia, Britain and Ireland*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Celtica Upsaliensia, ss. 21-50.
- Thomason, Sarah G. 2001. *Language Contact*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Sažetak

Posuđenice kao rezultat jezičnog kontakta – švedski i manjinski jezici

Ovaj rad bavi se posuđenicama koje su u švedski došle iz jezika koji danas imaju status nacionalnih manjinskih jezika Švedske, a svjedoče o jezičnom kontaktu između švedskog i tih pet jezika (finski, samski, romski, jidiš i meänkieli). Do jezičnog kontakta dolazi kada govornici različitih jezika dođu u kontakt, a pod utjecajem jezičnog kontakta može doći do promjena u jezicima koji su kontaktu. Najčešći je ishod posuđivanje. Posuđivanje može biti rezultat različitih motivacija, poput prestiža ili leksičkih „rupa“, no posuđivanje može slijediti i kao posljedica prebacivanja kodova. Nadalje, posuđenica iz manjinskih jezika u švedskom nema puno. Najviše ih ima iz finskog zbog dugog i intenzivnog kontakta sa švedskim, no taj kontakt, kao i kontakti s ostalim manjinskim jezicima, uvelike su bili uvjetovani švedskom asimilacijskom politikom u 19. i 20. stoljeću, kao i negativnim generalnim stavovima prema svim jezicima koji nisu bili švedski. Iz samskih jezika i romskog ima nešto posuđenica, u skladu s intenzitetom jezičnog kontakta, dok iz jidiša i meänkielija vjerojatno nema posuđenica zbog različitih izvanjezičnih, ali i unutarjezičnih čimbenika.

Abstract

Loanwords as a Result of Language Contact – the Case of Swedish and the Minority Languages in Sweden

This paper deals with Swedish words that have been borrowed from the languages that are today recognized as official minority languages in Sweden. These loanwords serve as evidence of language contact between Swedish and these five languages (Finnish, Sámi, Romani, Yiddish and Meänkieli). Furthermore, language contact occurs when speakers of different languages come into contact, which can lead to some contact-induced language changes in the language systems that are in contact. The most common such change is borrowing. Borrowing might be the result of some motivation, such as prestige or gaps; however, it might also be the result of code-switching. There are not a lot of loanwords from these five languages in Swedish. Most of them are from Finnish since it has been in long and intensive contact with Swedish. However, the contacts Swedish had with these minority languages were heavily conditioned by Sweden's assimilation policies in the 19th and 20th centuries, as well as by negative general attitudes towards languages other than Swedish. In addition, there are few loanwords from Sámi and Romani, which is in line with the intensity of their contact with Swedish, while there seems to

be no loanwords from Yiddish and Meänkieli due to different extralinguistic, as well as linguistic factors.